

Nr 55.

Ankom till riksdagens kansli den 7 maj 1926 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående åtgärder för främjandet av småbruksundervisningen.

(2:a avd.)

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 133, av herr *Lindman m. fl.* har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om skyndsamt utredning rörande åtgärder för främjandet av småbruksundervisningen samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Beträffande undervisningen hava motionärerna särskilt framhållit följande önskemål.

Den undervisning, som avses för det stora antalet småbrukare, vilka av ekonomiska skäl icke kunna offra penningar och tid för beivrande av skolor av längre varaktighet, bör i möjligaste mån ordnas med hänsyn till:

att den utan allt för stora personliga uppoffringar kan göras tillgänglig för största möjliga antal småbrukare, äldre såväl som yngre;

att den bygger endast på förkunskaper, inhämtade i folkskolan;

att den avpassas efter respektive orters förhållanden, det praktiska jordbrukets krav och i övervägande grad inriktas på att meddela de nödvändigaste grunderna för en ekonomisk produktion, alltså på ren yrkesutbildning;

att den göres väckande och lämnar anvisningar för fortsatta självstudier.

Motionärerna hava i övrigt sammanfattat sina synpunkter enligt följande:

Lantbruksstyrelsen handhaver fortfarande ledningen av hela den lägre lantbruksundervisningen. Den lokala ledningen inom varje hushållningssällskaps område anförtros åt vederbörande hushållningssällskap eller åt en styrelse, i vilken sällskapet äger erforderligt inflytande. Undervisningen uppdelas i två typer, den fasta och den ambulatoriska. Den fasta bedrivs vid lantmanna- och lantbruksskolor, avsedda för utbildning av föregångsmän och föregångskvinnor för det mindre jordbruket.

Bestämmelserna för lantmanna- och lantbruksskolorna revideras i syfte:

att undervisningsplanen inriktas på ovan angivna mål;

att fordringarna på lärarnas kompetens som undervisare skärpas;

att skolornas lärarpersonal anställs i vederbörande hushållningssällskaps tjänst med avlöning av statsmedel;

att inträdesfordringarna för eleverna skärpas så, att tid ej behöver offras på repetition av i folkskolan inhämtade elementära grunder;

att begåvade, mindre bemedlade, småbrukare genom tillräckliga stipendie-medel beredas tillfälle genomgå skolorna;

att åt undervisningsmateriel och läroböcker ägnas nödig uppmärksamhet; att skolorna verkligen äga tillgång till lämpligt demonstrationsjordbruk.

Den ambulatoriska undervisningsverksamheten, avsedd för småbrukare, handhaves av hushållningssällskapen.

Den anordnas i form av kortvarigare kurser, förlagda antingen till de fasta skolorna eller ute i bygderna.

Vid undervisningen utnyttjas i största möjliga utsträckning de fasta skolornas lärarpersonal, ävensom undervisare, anställda hos för lantbruksändamål verkande föreningar.

Erforderliga anslag ställas till hushållningssällskapens förfogande.

Yttrande av
lantbruks-
styrelsen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat lantbruksstyrelsens yttrande över förevarande motion. Lantbruksstyrelsen har anfört följande:

»I nämnda motion lämnas till en början en redogörelse för hittills från det allmännas sida vidtagna åtgärder för befrämjande av fackutbildningen, såvitt angår jordbruket. I den sålunda lämnade översikten hava emellertid lantbruksskolor, kreatursutbildningskurser, vandringsrättarkurser m. fl. undervisningsanstalter uteslutits. Av hela motionen framgår, att motionärerna avsett den undervisning, som enligt deras mening har till ändamål att meddela kunskaper åt det mindre jordbrukets utöfvare. Att därvid i första hand upptaga lantmannaskolorna och lanthushållsskolorna finner emellertid lantbruksstyrelsen icke fullt riktigt. Det är sant, att enligt gällande reglemente för lantmannaskolorna (nr 856/1919) dessa skolor avse att bibringa kunskap i grunderna för lanthushållningens utövande, med huvudsakligt avseende å förhållandena vid det medelstora och mindre jordbruket. Det medelstora jordbruket har emellertid härvid blivit satt i första rummet och skolornas hela anordning angiver också tydligt, att detta skett med avsikt. Endast i undantagsfall torde den mindre jordbrukaren hava tillfälle att offra den tid och kostnad, en lantmannaskolekurs måste medföra. Dessa skolor äro också nödvändiga för och böra vara anordnade så, att de först och främst lämpa sig för utbildningen av den jordbrukarungdom, som skall taga hand om det medelstora jordbruket, det egentliga bondejordbruket, vilket omfattar över hälften av Sveriges åkerjord. För denna landets betydelsefullaste grupp av jordbrukare äro dessa skolor så gott som den enda utbildningsmöjligheten. Vad här anförts om lantmannaskolorna, gäller i huvudsak och i tillämpliga delar också ifråga om lanthushållsskolorna.

Beträffande dessa båda skoltyper lämna motionärerna en del ekonomiska uppgifter, hämtade ur lantbruksstyrelsens berättelse för år 1924. För att ej missförstås, torde dessa uppgifter i vissa avseenden tarva förklaring. Antalet lärare anges till 293, en i förhållande till antalet elever mycket hög siffra. Att märka är emellertid, att i detta antal ingår icke mindre än 193 extra lärare, vilka huvudsakligen utgöras av fackutbildade personer, som undervisa i något visst specialämne med ofta endast några få undervisningstimmar. De fast anställda lärarna sköta så gott som ensamma hela den egentliga undervisningen. De sammanlagda kostnaderna för skolorna angivas till ett belopp av 883,600 kronor 87 öre. I denna summa äro tydligen inräknade jämväl diverse utgifter, som ofta kunna vara av sådan natur, att de icke rätteligen böra medräknas bland skolornas driftkostnader. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande torde den lämpligaste överblicken av vad skolorna kostat vinnas genom följande sammanställning av till dem utgående anslag för år 1924:

Statsbidrag	kronor	486,077: 13
Anslag av hushållningssällskap	»	106,726: 02
» » landsting	»	156,394: 11
» » kommuner och föreningar m. fl.	»	33,918: 80
Summa kronor		783,116: 06

En fördelning av denna kostnad per elev visar, att under läsåret 1923—24 varje utbildad elev kostat det allmänna 854 kronor. Sammanlagda antalet elever vid lantmannaskolorna sagda år var nämligen 917, ej såsom i motionen uppgivits 907. Den av motionärerna anförda kostnaden, 670 kronor per år, synes bero på en felberäkning, då en fördelning av den utav dem åberopade totalkostnaden på det angivna antalet av 907 elever ger ett belopp av 974 kronor. Anmärkas bör, att antalet elever vid lantmannaskolorna läsåret 1923—24 var jämförelsevis lågt. Under de senaste tio åren har elevantalet växlat mellan 911 och 1,309 samt i medeltal utgjort 1,051.

Vad lantbruksstyrelsen anført rörande lärarpersonalen vid lantmannaskolorna, gäller i huvudsak jämväl beträffande lanthushållsskolorna.

Rörande den av hushållningssällskapen bedrivna småbruksundervisningen anför motionärerna inledningsvis, att härtill, förutom direkt anordnade undervisningskurser och studieresor, måste räknas jämväl den undervisning, som lämnas i samband med premieringarna samt jordbrukskonsulenternas och vandringsrättarnas verksamhet. Beträffande de båda sistnämnda slagen av undervisning anføres emellertid, att dessa grenar på grund av befattningshavarnas begränsade antal och de betydelsefulla andra arbetsuppgifter, som åvila dem, icke kunna i önskvärd omfattning utsträckas. De med statsmedel anställda jordbrukskonsulenternas och vandringsrättarnas verksamhet synes dock, därest nämnda befattningshavares arbetskraft utnyttjas i enlighet med givna föreskrifter, vara att hänföra just till den mindre jordbruksundervisningen och för dem utgående medel vara att räkna bland det allmännas kostnader för detta ändamål. Under år 1924 uppgingo det allmännas utgifter för dessa båda slag av undervisare till följande belopp:

	Statsmedel	Hushållnings- sällskaps- och landstings- medel	Summa
	Kronor	Kronor	Kronor
Jordbrukskonsulenter	220,449: 57	193,436: 82	413,886: 39
Vandringsrättare	100,094: —	125,764: 80	225,858: 80
	320,543: 57	319,201: 62	639,745: 19

Visserligen ingå häri, såvitt rör hushållningssällskapens utgifter, jämväl sådana för av sällskapen utan statsbidrag anställda konsulenter, vilkas verksamhet i många fall är mindre inriktad på det mindre jordbruket, men det betydande belopp av cirka 640,000 kronor, som av allmänna medel således utgår, torde dock i huvudsak användas till upplysningsverksamhet för det mindre jordbruket.

Även på annat sätt än av motionärerna anförts har det allmänna sökt verka för upplysnings- och undervisningsverksamhet ifråga om det mindre jordbruket. Lantbruksstyrelsen åsyftar härmed det med anlitan av anslaget till det mindre jordbrukets främjande utgående statsbidraget till

Rösiös och Larsons i Dala lantbruksskolor ävensom anslaget till jordbrukarungdomens förbund. I detta sammanhang torde icke heller den undervisningsverksamhet i lantmannämnena, som planeras och delvis genomförts vid folkskolorna, särskilt inom de jordbruksbetonade fortsättnings-skolorna, böra förbises — en verksamhet, som medför avsevärda kostnader för det allmänna. Skall denna senare verksamhet äga någon betydelse för det svenska jordbruket, skulle det enligt lantbruksstyrelsens mening vara just för det mindre jordbruket.

Med vad lantbruksstyrelsen sålunda anfört, har styrelsen endast velat påvisa, att vad det allmänna gör och uppoffrar för upplysningsverksamheten ifråga om det mindre jordbruket icke inskränker sig till de åtgärder och kostnader, som motionärerna angivit. Detta hindrar emellertid icke, att enligt lantbruksstyrelsens förmenande mycket mera behöver från det allmännas sida göras för att bibringa den stora skaran av mindre jordbrukare behöfliga kunskaper och sålunda göra dem mera skickade att möta de svårigheter, som äro förenade med deras yrke.

Lantbruksstyrelsen anser sig dock böra ifrågasätta, huruvida icke redan nu av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande utfärdade bestämmelser rörande undervisningen för det mindre jordbrukets idkare äro så avfattade, att de fylla de krav, som motionärerna uppställa. Genom dessa bestämmelser hava hushållningssällskapen fått en sådan frihet beträffande formerna för undervisningen, att intet av de utav motionärerna ifrågasatta kraven behöver åsidosättas. De brister, som framhållas ifråga om kurser och dylikt, äro således, enligt vad lantbruksstyrelsen kan finna, mera att hänföra till hushållningssällskapets tillämpning av givna bestämmelser. En närmare granskning av verksamheten inom olika sällskap visar också stor olikhet dem emellan. Under det att somliga sällskap lägga huvudvikten på verkliga undervisningskurser, till och med i några fall fasta sådana, förlagda till någon lantmannaskola, synas andra mera övervägande lägga an på korta kurser och specialkurser. Då motionärerna icke förutsätta annat, än att sällskapen fortfarande skola hava full frihet att anordna detta slag av undervisning, synes det knappast, som om en utredning i detta avseende skulle komma att resultera i några större förändringar.

I huvudsak torde frågan om vidgande av den mindre jordbruksundervisningen vara en rent ekonomisk fråga. Visserligen synes det nu beviljade anslaget till det mindre jordbruket ungefär motsvara det genom hushållningssällskapens framställningar påvisbara kravet på understöd och någon avprutning å påvisat behov av statsbidrag till undervisning har under senare tid icke behövt ske. Detta förhållande torde emellertid vara beroende därpå, att hushållningssällskapens egen ekonomi är för svag för att bära på dem ankommande del i de med undervisningen förenade kostnader. Lantbruksstyrelsen har också, allt sedan sällskapens omorganisation genomfördes, gjort gällande, att dessa, för att kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin betydelsefulla uppgift, äro i behov av ökat allmänt anslag.

Utav de av motionärerna uppdragna riktlinjerna för ett bättre ordnande av småbrukarundervisningen synes framgå, att man tänkt sig en omorganisation av lantmannaskolor och lanthushållsskolor i syfte att inränga dem bland småbruksundervisningsanstalterna. Av vad redan anförts torde framgå, att lantbruksstyrelsen anser dessa skolor huvudsakligen hava annat ändamål. Lantbruksstyrelsen håller dock före, att en omorganisation av åtminstone lantmannaskolorna snarligen bör tagas under övervägande, varvid dock styrelsen förutsätter, att denna omorganisation skall

åsyfta ett tidsenligt anpassande av dessa skolor för utbildning framför allt av det medelstora lantbrukets idkare. I anslutning till denna mening finner lantbruksstyrelsen omorganisationen böra inriktas efter något andra linjer än de av motionärerna föreslagna. Från motionärernas förslag om höjande av inträdesfordringarna till ifrågavarande skolor, vill lantbruksstyrelsen emellertid redan nu taga bestämt avstånd.

Beträffande frågan om skolornas ställning till hushållningssällskapen finner lantbruksstyrelsen det visserligen i hög grad önskvärt, att, där så ske kan, skolornas lärare, den tid de ej äro upptagna av sin ordinarie undervisning, utnyttjas för annan undervisning eller eljest för jordbruket inom orten gagnande verksamhet. Lantbruksstyrelsen vägar dock härtill innan ej ställa allt för stora förväntningar varken på dessa skolors lärare eller lokaler, då vid de tider, dessa ej tagas i anspråk för sin egentliga uppgift, näppeligen någon större anslutning till en småbruksundervisning torde kunna vara att förvänta. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande torde emellertid icke heller under nuvarande organisationsformer ett sådant samarbete emellan hushållningssällskapen och respektive skolors styrelser — vilka i regel till stor del utses av sällskapen — vara uteslutet, att skolornas lärare anställas under former, som möjliggöra deras utnyttjande i sällskapens tjänst den tid, skolorna ej äro i verksamhet. Vid den omorganisation av lantmannaskolorna, som lantbruksstyrelsen under alla förhållanden inom kort torde komma att påkalla, synes emellertid nödig hänsyn böra tagas till de av motionärerna i förevarande motion framförda synpunkter.»

Småbruksundervisningens betydelse torde vara så allmänt erkänd att utskottet icke anser sig behöva närmare ingå härpå. Det bör vara tillräckligt att framhålla, att statens främjande av sagda undervisning måste anses utgöra ett nödvändigt och synnerligen viktigt led i den omfattande verksamhet, som staten bedriver för bildande av nya småbruk. Tydligt är ock, att syftet med denna verksamhet kan äventyras, därest ifrågavarande undervisning icke alltjämt utvecklas. Den väckta frågan torde därför i hög grad vara förtjänt av uppmärksamhet.

Utskottet.

Att ett växande behov av förbättrad och utökad småbruksundervisning för närvarande föreligger torde även vara obestridligt, och utskottet delar motionärernas uppfattning, att åtgärder för tillgodoseende av detta behov äro påkallade. I sådant avseende hava motionärerna bland annat tänkt sig en omorganisation av de nuvarande lantmanna- och lanthushållsskolorna, vilka de för närvarande finna vara behäftade med vissa brister.

Det torde ock vara otvivelaktigt, att vissa förhållanden råda beträffande den lägre lantbruksundervisningen, vilka icke kunna anses fullt tillfredsställande. I främsta rummet synes i detta avseende det ringa antalet elever vid ett flertal lantmanna- och lanthushållsskolor hava ådragit sig uppmärksamhet. Likaledes har påvisats vissa olägenheter härflytande från att skolorna sakna tillräckligt enhetlig ledning, vilket bland annat tagit sig uttryck i en osund konkurrens om elever mellan närbelägna skolor. Det har ock framhållits som ett önskemål, att skolornas lärarkrafter skulle kunna utnyttjas under större del av året än nu äger rum.

Med hänsyn till sålunda föreliggande förhållanden måste utskottet dela motionärernas uppfattning beträffande behovet av vissa förändringar i den nuvarande organisationen av den lägre lantbruksundervisningen. Lantbruksstyrelsen har emellertid i sitt här ovan intagna yttrande meddelat, att styrelsen under alla förhållanden torde komma att inom kort påkalla en omorganisation av lantmannaskolorna och att nödig hänsyn härvid syntes böra tagas till de av motionärerna i ifrågavarande motion framförda synpunkterna. Något särskilt uttalande i denna del av det föreliggande spörsmålet torde således ej erfordras från utskottets sida.

Att särskilda åtgärder därutöver måste vidtagas för utökning och förbättring av den speciella småbruksundervisningen — delvis kanske under nya former — vill utskottet emellertid understryka. Vad som för närvarande i detta hänseende förekommer torde icke svara emot det verkliga behovet. I vad mån det kan visa sig möjligt att även för denna undervisning utnyttja lantmannaskolornas lärarkrafter, torde givetvis böra noga undersökas, men utskottet måste i likhet med lantbruksstyrelsen finna, att alltför stora förväntningar icke kunna ställas på denna utväg. Det torde emellertid, såsom motionärerna berört, i varje fall vara tänkbart, att dessa lärare i viss utsträckning kunna utnyttjas för konsulentverksamhet.

Även utskottet vill till sist framhålla vikten av att åtgärder i de hänseenden, varom här är fråga, så snart som möjligt komma att förverkligas ett skyndsamt bedrivande av den ifrågasatta utredningen torde därför vara påkallat.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motion II: 133 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om skyndsamt utredning rörande åtgärder för främjandet av småbruksundervisningen samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 6 maj 1926.

På jordbruksutskottets vägnar:

O. NILSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Hellström, Sederholm, Norin, Boberg, Ingeström, Lundell Andersson* i Arbrå, samt

från andra kammaren: herrar *Nilsson* i Tånga, *Olsson* i Broberg, *Uddenberg* i Karlskoga, *Andersson* i Grimbo, *Sjölander, Hedlund* i Häste, *Vahlstedt* och *Gustafson* i Vimmerby.